

свобод. Необхідність цих обмежень пов'язана з тим, що правоохоронні органи, які виконують оперативно-розшукову функцію, повинні дотримуватися міжнародно-правових актів і Конституції, що гарантують громадянам захист їх прав та свобод. Основним же принципом діяльності є принцип поваги і дотримання прав і свобод людини (ст. 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). Тому виключається можливість проведення негласних оперативних заходів, пов'язаних із неприпиненням злочинів, які створюють загрозу або допускають заподіяння фізичної або іншої матеріальної шкоди громадянам, посягають на життя, недоторканість їх особи та житла. Такі злочини повинні заздалегідь попереджуватися і припинятися. Отже, неприпинення злочинних діянь виступає правомірним вчинком, що виключає кримінальну відповідальність, лише у випадках, коли неприпинений злочин явно, реально не завдає фізичної або іншої матеріальної шкоди правоохоронним інтересам, основним правам і свободам особи, або шкода, що завдається, є незначною і її подальше заподіяння знаходиться під контролем правоохоронних органів. Не допускається здійснення неприпинення злочину при проведенні оперативних заходів, коли виключається можливість попередження заподіяння фізичної, майнової шкоди або виключається можливість проведення контролю взагалі за вчиненням злочину, що пов'язаний із посяганням на основні права і свободи людини. Неприпинення такого роду злочинних вчинків є злочинною бездіяльністю і тягне кримінальну відповідальність на підставі норм, що передбачають відповідальність посадових осіб правоохоронних органів за неприпинення злочинів та інші види зловживань у сфері боротьби зі злочинністю.

Ю.В. Греденький

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРИ ДОБРОВІЛЬНІЙ ВІДМОВІ

1. Одним із принципів кримінального права є принцип невідворотності відповідальності. За цим принципом усяка особа, яка вчинила злочин, повинна нести за нього відповідальність. У сучасній науці кримінального права загально визнано, що замах на злочин і

суспільно небезпечні підготовчі дії містять усі ознаки складу злочину, які і є підставою кримінальної відповідальності. В цьому плані інститут добровільної відмови встановлює підставу звільнення від кримінальної відповідальності для особи, в діях якої до добровільної відмови були ознаки складу замаху на злочин або готування до злочину. Таким чином, це є певним виключенням із принципу невідворотності відповідальності, що вимагає наукового обґрунтування даного положення.

2. У теорії кримінального права визначено два основних напрями щодо питання про кримінальну відповідальність при добровільній відмові: 1) пом'якшення кримінальної відповідальності; 2) повне звільнення від кримінальної відповідальності. Перший напрям у вітчизняному кримінальному праві не отримав розвитку.

3. Стосовно питання обґрунтування звільнення від кримінальної відповідальності при добровільній відмові існують різні точки зору. Виділивши у кожній концепції ключові моменти, їх можна подати у вигляді такої структури.

А. Теорії нормативно-правові.

1. Відсутність суб'єктивних ознак злочину:

а) відпадання злої волі (Цахаріє);

б) недостатня твердість злої волі (Шварце);

в) відсутність вини (А. Лохвицький);

г) відпадання умислу (Я.М. Браїнін, П.С. Матишевський,

С.С. Яценко);

д) відсутність суспільної небезпеки особи (В.Д. Меньшагін,

З.А. Вишинська, П.В. Кобзаренко);

2. Відсутність об'єктивних ознак злочину:

а) відпадання протиправності діяння суб'єкта (Біндінг);

б) діяння перестає бути небезпечним для правопорядку

(Н.Д. Сергієвський).

3. Відсутність суб'єктивних і об'єктивних ознак злочину:

а) відсутність суспільної небезпеки як діяння, так і особи (Ф.Г. Бурчак, Н.Д. Дурманов);

б) відсутність вини, суспільної небезпеки суб'єкта і суспільної небезпеки діяння (Н.В. Лясс).

4. Відсутність складу злочину (Н.Ф. Кузнєцова).

5. Відсутність складу злочину і суспільної небезпеки особи, відпадання суспільної небезпеки вчиненого готування або замаху (А.А. Піонтковський).

6. Відсутність складу злочину і відпадання суспільної небезпеки особи, суспільної небезпеки вчиненого до відмови діяча (М.І. Бажанов, І.С. Тишкевич).

7. Добровільна відмова — самостійна підстава виключення відповідальності (Д.Е. Дядько, В.П. Тихий).

В. Теорії політико-правові.

1. Стимулювання злочинця до припинення злочину (В.Д. Набоков).

2. Відсутність у кримінальному законі норм про добровільну відмову спонукала б злочинця до завершення початого злочину (С. Будзінський).

3. Відпадання «практичного інтересу» застосування покарання (Гуго Мейер).

4. Недоцільність розслідування фактів добровільної відмови (Росії).

5. Призначення норм добровільної відмови — ослаблення мотиваційного тиску права (А.Н. Крутлевський).

В. Теорії, об'єднуючі нормативно-правові і політико-правові погляди.

1. Знищення злочинного умислу; заохочення до припинення з доброї волі злочинної діяльності (А.Ф. Кістяковський).

2. Немає вже більше злої волі; звільнення від кримінальної відповідальності спонукає до припинення початого злочинної діяльності (В.В. Єсипов).

3. Немає стійкої рішучості на здійснення злочину; звільнення від кримінальної відповідальності може дати спонукання до припинення злочину (П.П. Пусторослев).

4. Немає ще зовнішньої шкоди, а зло внутрішнє вже знищене добровільною відмовою; караність у цьому випадку позбавить злочинця надії unikнути покарання, що спрямовує його вперед злочинним шляхом (В. Спасович).

5. Зникнення як об'єктивних, так і суб'єктивних підстав караності; посилення умов, що можуть перепикодити закінченню злочину, надто вигідне для суспільства; недоцільність розслідування фактів добровільної відмови (М.С. Таганцев).

З усієї сукупності вказаних поглядів можна виділити такі групи: а) перша група, по суті, вважає, що діяння, вчинене до добровільної відмови, *втрачає характер злочинного* за різними підставами — відсутність вини, відпадання умислу, відпадання

протиправності діяння, відсутність суспільної небезпеки як діяння, так і особи, відсутність складу злочину тощо; б) друга група, навпаки, вважає, що добровільна відмова *не усуває злочинності* діяння, що мала місце до неї, а існує за такими підставами — для стимулювання злочинця до припинення злочину, оскільки відпадає практичний інтерес застосування покарання, недоцільно розслідувати факти добровільної відмови, з метою ослаблення мотиваційного тиску права та ін.

4. Ніяких додаткових правових підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності при добровільній відмові непотрібно. Добровільна відмова сама є такою підставою. А.Н. Круглевський свого часу справедливо зазначив, що задаватися питанням про правові підстави безкарності добровільної відмови неправильно вже тому, що подібною її підставою є спеціальний кримінальний закон.

М.Є. Григор'єва

МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ У ВЧИНЕНОМУ ЗЛОЧИНІ

1. Механізм правового регулювання являє собою систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється впорядкованість суспільних відносин відповідно до мети і завдань правової держави. Розгляд відносин при дійовому каятті з точки зору механізму правового регулювання дає можливість дослідити маловивчені сторони даних відносин. Цей механізм включає такі елементи, як правові норми, правовідносини та юридичний факт.

2. Норма про дійове каяття міститься у проекті КК України у ст. 44 (Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям) і передбачає, що особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину *щиро* покаялася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані збитки або усунула заподіяну шкоду.

Норма про дійове каяття є нормою, яка за правовими